

Rätten till daglig verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade upphör vid 67 års ålder.

Lagrum:

9 § 10 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

A.R. tillhörde personkretsen i 1 § 2 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och hade sedan 2007 haft daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS på Zenit i Helsingborg. Under våren 2012 flyttade han till ett vårdboende enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Vård- och omsorgsnämnden i Helsingborgs kommun beslutade den 5 juli 2012 att den dagliga verksamheten skulle avslutas den 13 juli 2012 eftersom A.R. inte längre var i yrkesverksam ålder.

A.R. överklagade nämndens beslut hos förvaltningsrätten. Han anförde bl.a. följande. Den dagliga verksamheten är oerhört viktig för honom. Han har alltid varit en driftig människa och att tvingas flytta till ett vårdboende blev väldigt slutgiltigt för honom. Det enda som håller honom uppe nu är aktiviteterna, vännerna och personalen på den dagliga verksamheten på Zenit. Verksamheten där är dessutom det enda som alltid funnits där genom åren av sjukdom. Personalen på vårdboendet gör vad de kan för att aktivera vårdtagarna men han som är så pass ung behöver något mer. Vardagarna blir oändligt långa för honom på boendet. Om möjligt betyder den dagliga verksamheten ännu mer för honom nu när han har flyttat till vårdboendet. Att få hjärnskador i hans ålder, med ett långt yrkes- och familjeliv bakom sig, är ovanligt och kräver därför ovanliga lösningar och flexibilitet. Det finns inte något annat fullgott alternativ för människor med hans typ av skador. Han borde även efter 67 års ålder ha samma rätt som tidigare till ett värdigt liv. Att inte längre få vara på den dagliga verksamheten har påverkat honom mycket kraftigt och personalen på vårdboendet är mycket oroliga för hans hälsa.

Vård- och omsorgsnämnden bestred bifall till överklagandet.

Förvaltningsrätten i Malmö (2012-10-26, ordförande Westberg) yttrade: Personer som omfattas av lagens personkrets har enligt 7 § LSS rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Den enskilde ska genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. – Av 9 § 10 LSS framgår att en insats för särskilt stöd och service är daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och som inte utbildar sig. – I förarbetena till 9 § 10 LSS (prop. 1992/93:159 s. 90) anges bl.a. följande. Rätten till daglig verksamhet bör primärt avse personer i yrkesverksam ålder som för närvarande omfattas av omsorgslagen och som saknar arbete eller annan daglig sysselsättning. Det hindrar emellertid inte att även personer som

uppnått pensionsålder bör ges möjlighet att fortsätta i daglig verksamhet för att därigenom undvika passivisering och isolering. – I nämndens utredning anges bl.a. följande. A.R. har en demenssjukdom och bedöms tillhöra personkretsen i 1 § 2 LSS. Han har tidigare bott i en egen lägenhet med stöd från hemvården kombinerat med ledsagarservice. Hans hälsotillstånd har försämrats under det senaste året och ledsagarservicen avslutades med anledning av detta i slutet av februari 2012 och han bor sedan maj 2012 på ett vårdboende enligt socialtjänstlagen. Han fick under perioden då han ansökte om och slutligen fick plats på ett vårdboende medgivande att behålla sin dagliga verksamhet eftersom han finner en trygghet i personalen där. A.R. bedöms förvisso ha glädje av att fortsätta med sin dagliga verksamhet men bedöms ändå vara tillförsäkrad en god omsorg med befintligt samhällsstöd även utan daglig verksamhet då han är beviljad vårdboende med tillsyn dygnet runt. Förvaltningsrätten konstaterar att A.R. inte längre är i yrkesverksam ålder, vilket innebär att insatsen daglig verksamhet inte primärt riktar sig till honom. Detta utgör dock inte ett hinder för att bevilja honom fortsatt daglig verksamhet, om det behövs för att han ska vara tillförsäkrad goda levnadsvillkor och hans behov inte tillgodoses på annat sätt. Vård- och omsorgsnämnden har som grund för sitt beslut hänvisat till A.R:s ålder samt gjort gällande att han genom vårdboende enligt socialtjänstlagen är tillförsäkrad god omsorg. Några uppgifter om på vilket sätt A.R:s behov av sysselsättning och aktiviteter tillgodoses genom boendet eller genom andra insatser har inte lämnats av nämnden. Mot bakgrund av vad A.R. anfört om sin situation anser förvaltningsrätten därför att han är i behov av insatsen daglig verksamhet för att få sitt behov av stimulans och aktivering tillgodosett och att detta behov såvitt framkommit inte tillgodoses på annat sätt. Förvaltningsrätten bifaller således överklagandet och förklarar att A.R. har rätt till insatsen daglig verksamhet. – Med bifall till överklagandet förklarar förvaltningsrätten A.R. berättigad till daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS. – Det ankommer på Vård- och omsorgsnämnden i Helsingborgs kommun att vidta de åtgärder som denna dom föranleder.

Vård- och omsorgsnämnden överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten skulle upphäva domen och fastställa nämndens beslut den 5 juli 2012. Nämnden anförde bl.a. följande. I lagtexten anges att daglig verksamhet är en insats för personer i yrkesverksam ålder. A.R. har fyllt 67 år och kan därför inte anses vara i yrkesverksam ålder.

A.R. tog genom sitt ombud del av kammarrättens föreläggande att yttra sig över nämndens överklagande. Något svar kom inte in till kammarrätten.

Kammarrätten i Göteborg (2013-01-24, Grankvist, Mårdberg, referent, Klint) yttrade: Frågan i målet är om A.R. är berättigad till insatsen daglig verksamhet trots att han uppnått pensionsåldern. – I lagtexten anges att daglig verksamhet är en insats för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig. I förarbetena till bestämmelsen (prop. 1992/93:159 s. 88, 90 och 181) anges bl.a. följande.

Att ha ett arbete är av mycket väsentlig betydelse för alla människors livskvalitet och delaktighet i samhällslivet. Arbete gäller inte bara materiell välfärd utan det svarar också mot grundläggande mänskliga behov av gemenskap, utveckling och en meningsfull tillvaro. Personer med funktionshinder har en avsevärt högre arbetslöshet än genomsnittligt och det är många personer med svåra funktionshinder som saknar annan daglig sysselsättning utanför hemmet. Rätten till daglig verksamhet bör primärt avse personer i yrkesverksam ålder och som saknar arbete eller annan daglig sysselsättning. Det hindrar emellertid inte att även personer som uppnått pensionsålder bör ges möjlighet att fortsätta i daglig verksamhet för att därigenom undvika passivisering och isolering. Den dagliga verksamheten bör ha som syfte att bidra till den personliga utvecklingen och att främja delaktigheten i samhället. Verksamheten bör generellt sett ha som mål att utveckla den enskildes möjligheter till förvärvsarbete även om detta mål för vissa endast kan uppnås på längre sikt eller vara orealistiskt. – Mot bakgrund av att lagtexten uttryckligen anger att insatsen avser personer i yrkesverksam ålder talar enligt kammarrättens mening övervägande skäl för att lagstiftarens avsikt har varit att insatsen daglig verksamhet är avsedd att ge just personer som inte har uppnått pensionsåldern och som av olika skäl inte kan arbeta möjlighet till andra former av daglig sysselsättning. Oavsett det som anges i förarbetena om personer som uppnått pensionsåldern torde det enligt kammarrättens mening därmed endast i undantagsfall och vid särskilda omständigheter vara möjligt att bevilja en sådan person insatsen daglig verksamhet. Några sådana särskilda omständigheter har inte kommit fram i detta fall. Det har inte heller kommit fram att den aktuella insatsen är nödvändig för att A.R. ska vara tillförsäkrad goda levnadsvillkor. Vid sådant förhållande och då A.R. vid tiden för nämndens beslut hade fyllt 67 år har han inte längre rätt till insatsen daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS. Nämndens överklagande ska därför bifallas. – Med bifall till överklagandet upphäver kammarrätten förvaltningsrättens dom och fastställer Vård- och omsorgsnämndens beslut den 5 juli 2012.

A.R. överklagade kammarrättens dom och yrkade att Högsta förvaltningsdomstolen skulle upphäva domen och förklara honom fortsatt berättigad till insatsen daglig verksamhet. Han anförde bl.a. följande. Rätten till insatsen daglig verksamhet bör baseras på behov och inte på åldern. Han drabbades i 60-årsåldern av hjärnskador som hindrar honom från att klara vardagen på egen hand. Det är den dagliga verksamheten på Zenit med utbildad personal, anpassade aktiviteter och gemenskap med andra i liknande situation som gjort att han behållit livsgnistan, inte minst sedan han flyttat till vårdboendet. Den dagliga verksamheten går inte att jämföra med en vanlig arbetsplats, utan är anpassad för personer med hjärnskador och deras behov. På boendet får han hjälp med omvårdnad och tillsyn, men personalen har varken tid eller möjlighet att tillgodose hans behov av aktiviteter och stimulans. De aktiviteter som anordnas på boendet är inte anpassade för personer med den typ av skador som han har och han kan därför delta i dessa endast i begränsad utsträckning. Varken boendets aktiviteter eller ledsagning enligt LSS kan ersätta den

dagliga verksamheten. Han har sedan han tvingades sluta på Zenit blivit mer passiv och orörlig och kommunen har inte kunnat erbjuda något för honom anpassat alternativ för att tillförsäkra honom goda levnadsvillkor.

Helsingborgs kommun bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. A.R. hade vid tiden för vård- och omsorgsnämndens beslut fyllt 67 år, vilket nämnden anser vara den övre gränsen för att ha rätt till insatsen daglig verksamhet. Nämnden har tagit särskild hänsyn till A.R:s situation genom att avvakta omprövning av beslutet fram till dess han flyttat till vårdboendet. Insatsen vårdboende ska tillgodose alla behov i tillvaron, såväl omvårdnad och tillsyn som stimulans och sysselsättning. A.R. har möjlighet att delta i de aktiviteter som anordnas på boendet och har dessutom beviljats ledsagarservice enligt LSS med 20 timmar per månad för att tillförsäkras goda levnadsvillkor.

Högsta förvaltningsdomstolen (2014-06-24, Melin, Sandström, Hamberg, Nymansson, Rynning) yttrade:

Skälen för avgörandet

Den rättsliga regleringen m.m.

Stöd och service enligt LSS ges bl.a. till personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom (1 § 2). Av 7 § första stycket följer att dessa personer har rätt till olika insatser enligt 9 § om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Enligt 9 § 10 är en av dessa insatser daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig.

Av förarbetena till LSS framgår att det övergripande syftet med de olika insatserna enligt lagen är att åstadkomma så jämlika villkor som möjligt mellan människor med omfattande funktionshinder och andra. När det särskilt gäller insatsen daglig verksamhet framhålls att det är av mycket väsentlig betydelse för alla människors livskvalitet och delaktighet att ha ett arbete. Syftet med insatsen är att bidra till den personliga utvecklingen och främja delaktigheten i samhället. Ett övergripande mål bör vara att på kortare eller längre sikt utveckla den enskildes möjlighet till arbete. Rätten till daglig verksamhet bör primärt avse personer i yrkesverksam ålder som saknar arbete eller annan daglig sysselsättning. Det hindrar emellertid inte att även personer som uppnått pensionsålder bör ges möjlighet att fortsätta i daglig verksamhet för att därigenom undvika passivisering och isolering. När det gäller omfattningen av den dagliga verksamheten bör samma riktlinjer användas som i arbetslivet. Det är angeläget att möjligheten till arbete på den reguljära arbetsmarknaden prövas regelbundet (prop. 1992/93:159 s. 50, 88 ff. och 181).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Frågan i målet är om Vård- och omsorgsnämnden i Helsingborgs kommuns beslut att av åldersskäl avsluta A.R:s dagliga verksamhet var riktigt. Som nämnts ska insatsen daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS avse personer i yrkesverksam ålder, och avgörande är hur detta begrepp ska tolkas.

Ett övergripande mål med insatsen daglig verksamhet är att på kortare eller längre sikt utveckla den enskildes möjligheter till arbete. Insatsen syftar vidare till att så långt möjligt ge personer med funktionshinder möjlighet till personlig utveckling och delaktighet som motsvarar vad förvärvsarbetande har. Att insatsen enligt lagens ordalydelse begränsats till att omfatta funktionshindrade i yrkesverksam ålder får därför förstås så att den gäller personer som inte uppnått normal pensionsålder. Dagens pensionssystem erbjuder en flexibel pensionsålder med en rätt att kvarstå i anställning till 67 år. Rätten till insatsen daglig verksamhet enligt LSS kan därför, under nuvarande förhållanden, inte anses kvarstå längre än till 67 års ålder.

I förevarande mål har Vård- och omsorgsnämnden i Helsingborgs kommun avslutat insatsen daglig verksamhet sedan A.R. fyllt 67 år. Hans överklagande ska således avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

Mål nr 927-13, föredragande Ellinor Malmberg

Litteratur: prop. 1992/93:159 s. 50, 88 f. och 181.